

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Постановка проблеми. Впродовж останніх років істотно змінилася природа тероризму, яка набула нових характерних рис. Протидія цьому негативному явищу постає проблемою, що викликає глибоке занепокоєння та є одним із нагальних питань міжнародної політики. Діяльність інтернаціональної спільноти щодо протидії тероризму еволюціонує та потребує постійного удосконалення практики держав. Такі обставини поставили перед Європейським Союзом (далі – ЄС) питання щодо необхідності об'єднання зусиль для протидії тероризму та залучення до такого співробітництва інших країн.

В умовах інтеграційних процесів в Україні співпраця з ЄС набуває особливого значення, що зумовлює не тільки необхідність об'єднання зусиль держав і підвищення ефективності використання наявних можливостей міжнародної співпраці, а й прийняття на національному та міжнародному рівнях скоординованих заходів щодо вдосконалення правового регулювання.

Для вітчизняних суб'єктів боротьби з тероризмом опрацювання зарубіжного досвіду діяльності та взаємодії антитерористичних організацій становить науково-прикладний інтерес насамперед з позиції удосконалення методів і моделей протидії тероризму. Досвід країн ЄС заслуговує на увагу у зв'язку з високим рівнем терористичної активності у суспільстві та скоординованою діяльністю їхніх антитерористичних організацій щодо протидії тероризму.

Враховуючи також обставину, що на Сході України шостий рік триває збройний конфлікт, для нас досить важливим є удосконалення механізмів співробітництва з міжнародними організаціями, зокрема з ЄС, у сфері протидії тероризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні підходи до визначення поняття та засобів запобігання й протидії тероризму досить часто ставали об'єктом наукових досліджень українських вчених, а саме: В. Антипенка, В. Глушкова, В. Ємельянова, В. Крутова, В. Ліпкана, І. Ригова. Питання правового регулювання міждержавної співпраці в боротьбі з тероризмом та злочинністю розглядалися в роботах В. Авер'янова, О. Бандурки, І. Бердюка, І. Бородіна, Н. Бортник, О. Гладенка, Д. Калаянова, О. Калмикової, О. Карпова, М. Коваліва, М. Корнієнка, О. Остапенка, В. Ортинського, В. Шамрая та інших вчених. Проте в українській науковій літературі не достатньо дослідженими є питання взаємодії антитерористичних організацій Євросоюзу щодо запобігання та протидії тероризму.

Метою статті є висвітлення особливостей співробітництва антитерористичних підрозділів Європейського Союзу, визначення перспектив такого співробітництва та подальшої розбудови відносин між ЄС і Україною.

Виклад основного матеріалу. Нинішній період розвитку нашої країни характеризується зміцненням співробітництва між державами та міжнародними організаціями в різних сферах. Першочергової та виняткової уваги потребує співробітництво у сфері протидії тероризму, яке зумовлене розвитком транснаціональної терористичної злочинності. У зв'язку з цим Україна активно співробітнічає з різними країнами на підставі міжнародних договорів та на засадах взаємності. Крім того, антитерористична діяльність вітчизняних суб'єктів боротьби з тероризмом певним чином пов'язана з діяльністю європейських інституцій таких, як Європол.

У країнах Євросоюзу значна увага приділяється питанням протидії поширенню ідеології тероризму в інформаційно-телекомунікаційних мережах. Це пов'язано з тим, що за останні роки терористичні організації та групи стали ширше використовувати можливості Інтернету й соціальних медіакомунікацій. Зокрема, групи джихадистів продемонстрували розуміння того, як працюють соціальні мережі, і організували узгоджені кампанії в соціальних мережах для залучення послідовників для прославлення актів тероризму [1]. Майже в усіх терористичних угрупованнях є свої вебсайти, які мають також на меті вербування нових членів. Окрім вебсайтів, деякі терористичні угруповання за наявності необхідного фінансування створюють свої телеканали. Правоохоронними органами фіксувалися випадки цілеспрямованого вербування послідовників різних суспільних напрямів, віртуального заохочування до актів тероризму [2, с. 239].

З метою протидії поширенню тероризму та здійснення скоординованої діяльності антитерористичних організацій в Європейському контртерористичному центрі Європолу (ECTC) створено Групи інтернет-досліджень (European Internet Referral Unit, IRU), які уповноважені на співпрацю з правоохоронними органами не лише держав – членів Європейського Союзу, а й інших держав, а також із приватним сектором. Основними завданнями яких є: координація й обмін між правоохоронними органами інформацією про хід виконання завдань щодо ідентифікації терористичного й насильницько-екстремістського інтернет-контенту; виконання завдань щодо ідентифікації забороненого інтернет-контенту у співробітництві з операторами зв'язку й власниками інформаційних ресурсів; підтримка правоохоронних органів шляхом надання стратегічного й оперативного аналізу [3].

Активну позицію щодо протидії кіберзагрозам займають і міжнародні організації. Зокрема, у січні 2013 року у структурі Європолу в Гаазі (Нідерланди) розпочав свою роботу Європейський центр по боротьбі з кіберзлочинністю (European Cybercrime Centre). Варто зазначити, що ця організація здійснює висококваліфіковані технічні, аналітичні й цифрові судові експертизи для забезпечення розслідувань злочинів правоохоронними органами держав-членів ЄС і асоційованих партнерів Європолу у випадках використання віртуального простору з терористичною метою [4].

Для координації зусиль у боротьбі з кіберзлочинами Комісією Євросоюзу також розроблена узгоджена політика співпраці між державами-членами ЄС та відповідними установами, що знайшло своє відображення у зверненні Єврокомісії до Європарламенту – «Стратегії кібербезпеки Євросоюзу: відкритий, безпечний і надійний кіберпростір», де пропонується розширити співпрацю як на рівні правоохоронних органів окремих країн, так і у глобальному міжнародному масштабі [5].

Важливим кроком стало прийняття «Рішення Ради ЄС про атаки на інформаційні системи» [6], що надало змогу покращити міжнародне співробітництво між судовими та правоохоронними органами держав-членів ЄС і зобов'язати збирати статистичну інформацію про кібератаки і централізовано направляти її у компетентні органи.

Питання боротьби з кіберзлочинністю перебувають також у полі зору органів та інституцій Організації Об'єднаних Націй, зокрема Генеральної Асамблеї, Економічної і Соціальної Ради, Комісії з попередження злочинності і кримінального правосуддя, конгресів ООН з попередження тероризму та злочинності, рішення яких потребують розробки шляхів і засобів для вирішення.

Протидія фінансуванню терористичних організацій є однією з найскладніших проблем для будь-якої антитерористичної системи. Європейський контртерористичний центр (ECTC) використовує різні інструменти для виявлення нелегальних джерел фінансування тероризму. Одним із таких механізмів є програма відстеження терористичних фінансових активів (the Terrorism Finance Tracking Programme – TFTP). Ця програма була створена після терористичних атак 11 вересня 2001 року, тоді Міністерство фінансів США ввело в дію Програму стеження за

фінансами терористів для виявлення, відстеження і переслідування терористичних організацій таких, як «Аль-Каїда», та їх мереж [7].

З цією метою між ЄС і США було укладено угоду щодо взаємодії у рамках вказаної програми, для чого компетентними органами держав-членів ЄС та Євроюстом використовується фінансова інформація, що отримується із Казначейства США за допомогою мережевого сервера, розташованого в Європолі. Необхідну інформацію можна також одержати відповідно до регламентованого запиту в Європолі.

Програма ЄС–США TFTR зарекомендувала себе як діючий механізм вивчення терористичних фінансових активів. Використання інформаційних повідомлень цієї програми підвищує можливості відстеження терористичних мереж, допомагає заповнювати відсутні ланки у причиново-наслідковому зв'язку й ланцюжку реалізації терористичних спрямувань. Програма також використовується з метою відстеження грошових потоків для фінансування терористичних акцій, що дозволяє правоохоронним органам ідентифікувати особистість і визначати місцезнаходження терористів та осіб, які їх фінансують, а також допомагає виявляти раніше невідомі терористичні осередки.

Співпраця між ЄС і США з протидії фінансуванню тероризму дає позитивні результати, оскільки протягом 2016–2018 років було відкрито понад 70 тисяч проваджень, деякі з них були використані для просування розслідування терористичних атак на території Євросоюзу, включаючи терористичні дії у містах Стокгольм, Барселона та Турку [8].

В антитерористичній діяльності правоохоронних органів країн Євросоюзу здійснюється активне використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем, впровадження новітніх форм реалізації інформаційно-правоохоронного співробітництва країн ЄС. У процесі взаємодії Європолу та інших державних правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу в боротьбі з тероризмом важливе значення має організація інформаційних комунікацій, які варто розглянути. Так, Інформаційна система Європолу (Europol Information System – EIS) є однією з основних інтегрованих баз даних агентства ЄС, за допомогою якої держави-члени мають можливість обмінюватися й одержувати інформацію щодо підозрюваних й засуджених терористів, подій та фактів, пов'язаних з організованою злочинністю і тероризмом. EIS надає первинну інформаційну підтримку під час розслідувань. Ця система дозволяє швидко визначити наявність тієї чи іншої інформації, здійснити пошук посилань на її джерело, з яких потім можна буде одержати інформацію за допомогою регламентного запиту через уповноважений національний підрозділ [9].

Подальший поглиблений аналіз загальних баз даних у сфері боротьби з тероризмом здійснюється у спеціальному контртерористичному обліку (the Counter Terrorism Analysis Work File – AWF) та окремих фокусних групах. Облік AWF забезпечує основу для оперативної інформаційно-аналітичної підтримки у сфері протидії тероризму. В цьому обліку зберігається та обробляється значний обсяг інформації за різними напрямками. Наявна та нова інформація щодо терористичних спрямувань обробляється в рамках самостійних координаційних центрів. На цих інформаційних теренах з високим ступенем захисту даних здійснюється збирання інформації, її перевірка та аналіз за допомогою спеціальних груп контртерористичних аналітиків і експертів. Основним координаційним центром є аналітична група «Мандрівники», яка працює з інформацією щодо іноземних бойовиків-терористів [10]. У результаті погоджених зусиль держав-членів ЄС і при сприянні Європолу кількість даних про них у рамках роботи координаційного центру «Мандрівники» істотно зросло, що стало можливим завдяки збільшенню записів у загальній EIS.

Варто зауважити, що ЕСТС використовує комплексний підхід до обробки інформації. Її інформаційний центр забезпечений від будь-якого несанкціонованого доступу та працює в режимі онлайн: 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Дані, розміщені в одній інформаційній системі, автоматично звіряються з усіма іншими

базами даних Європолу. Крім того, ЕСТС регулярно проводить вибіркові ручні звірення інформаційних баз даних.

Основу організаційної діяльності Європолу становить взаємний обмін інформацією, тому безпечна й швидка її передача має важливе значення. Інформаційний обмін між країнами Євросоюзу й Європолем здійснюється з дотриманням визначених правил конфіденційності. Для підвищення ефективності обміну інформацією правоохоронними органами країн Євросоюзу Європолем та іншими суб'єктами, які мають угоди про оперативне співробітництво з Європолем, створений та активно використовується мережевий додаток із безпечного обміну інформацією (the Secure Information Exchange Network Application – SIENA). Платформа забезпечує швидкий та зручний обмін оперативною і стратегічною інформацією, яка доступна для офіцерів зв'язку Європола, аналітиків та експертів, держав-членів, третіх сторін, з якими Європол має угоду щодо співпраці. Зараз понад 90 % усіх держав-членів та 46 контртерористичних органів підключені до SIENA.

Варто зауважити, що захист персональних даних є найважливішим принципом діяльності Європолу. Персональні дані, що містяться в інформаційних системах або базах даних, можуть передаватися або використовуватися компетентними органами держав-членів з метою профілактики та протидії тероризму та іншим злочинам, розслідування яких належить до компетенції Європолу. Використання інформації в інших цілях або не компетентними органами може здійснюватися лише за умови узгодження з державою, що сформуvala та передала дані. Поряд з цим Європол зобов'язаний фіксувати запити про надання та передачу такої інформації. Загальною умовою передачі інформації є підтвердження приймаючою стороною використання відомостей лише в заявлених цілях. Передача інформації обмеженого поширення, зокрема таємної, можлива тільки за умови наявності між Європолем і одержувачем угоди про захист секретних даних, оскільки на це відомство покладається відповідальність за дотримання правил надання даних з власних інформаційних систем і баз даних.

Слід зазначити, що інформація в базах даних зберігається стільки, скільки це необхідно для виконання завдань. Європол спільно з державами-членами гарантує захист інформації, що підлягає засекречуванню. Для цього опрацьовано Положення про збереження таємниці, яке затвердила Рада ЄС [11].

За останні роки доступ до SIENA був також наданий офісам із повернення активів (ARO), які використовують його для обміну інформацією щодо активів, які будуть арештовані, заморожені або конфісковані в країнах ЄС [12].

Поряд з цим Європол рекомендує інформувати його центральне бюро, щоб всі країни ЄС і партнери Європолу могли бути поінформовані та мали можливість використати необхідну інформацію у сфері протидії тероризму та організованій злочинності. В практичній діяльності кожен співробітник антитерористичного підрозділу в державах-членах ЄС має можливість перевіряти інформацію через EIS зі свого комп'ютера та самостійно передавати або одержувати повідомлення від координаторів. Вибір способів обміну інформацією державами-членами ЄС здійснюється самостійно, Європол і влада ЄС не встановлюють зобов'язань перед країнами ЄС у виборі способів обміну інформацією.

Із кінця 2017 року в системі Європолу функціонує цифрова антитерористична платформа SIRIUS для проведення онлайн-розслідувань. Це новаторська система для вирішення поточних завдань, що стоять перед правоохоронними органами при дослідженні мережі Інтернет. SIRIUS використовується як вебплатформа для співробітників правоохоронних органів і операторів зв'язку, що дозволяє їм обмінюватися досвідом й передовими методами в галузі розслідувань злочинів, пов'язаних з використанням Інтернету, з особливим акцентом на боротьбу з тероризмом.

SIRIUS отримує відомості від різних інтернет-сервісів і надає правоохоронним органам інструментарій для їх аналізу з можливістю зворотного зв'язку – це дозволяє

більш оперативно оформляти запити [13]. Із платформою SIRIUS співробітничать представники Facebook, Google, Microsoft, Twitter і Uber [14].

Поряд з цим велике значення в забезпеченні співпраці держав-членів надається навчання співробітників правоохоронних органів Євросоюзу, спільній діяльності щодо розкриття та розслідування злочинів. Провідна функція в цьому належить Європейському поліцейському коледжу. Зокрема, рішенням Ради Європейського Союзу 2005/681/ЖНА визначено основні завдання Європейського поліцейського коледжу (CEPOL):

- організація та проведення навчання для старших офіцерів правоохоронних органів з метою розширення знань про національні антитерористичні системи держав-членів, транскордонну взаємодію всередині Європейського Союзу, функціонування та роль міжнародних інститутів у протидії тероризму;

- сприяння в підготовці навчальних програм для працівників антитерористичних підрозділів держав-членів з питань транскордонної співпраці між правоохоронними органами;

- розроблення навчальних програм і забезпечення підготовки керівних працівників правоохоронних органів в державах-кандидатах на вступ до ЄС [15].

Європейський поліцейський коледж взаємодіє з правоохоронними органами Європейського Союзу, до компетенції яких входять питання забезпечення правопорядку, організація навчання в державах Євросоюзу, а також державах-кандидатах на вступ до ЄС.

Висновки. Виявлені проведеним дослідженням державні механізми діяльності правоохоронних органів щодо протидії тероризму в країнах Європейського Союзу свідчать про цілеспрямовану, скоординовану діяльність у сфері протидії тероризму держав-членів цієї спільноти. Тому антитерористична діяльність здійснюється ними у взаємодії з іншими країнами світу. З огляду на значне поширення тероризму у світі в країнах ЄС відбувається нарощування значного потенціалу сил і засобів протидії тероризму.

В умовах інтеграційних процесів України та ЄС співробітництво набуває особливого значення. До того ж співпраця вітчизняних суб'єктів боротьби з тероризмом з Європолом визначена Законом України від 05.10.2010 № 2576-VI «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво» [16]. Пріоритетним напрямом реалізації цього вектору є продовження співпраці України з Європейським Союзом і подальше входження до вказаної організації. Тому для нас є важливим укладення міжнародних двосторонніх чи багатосторонніх угод щодо співпраці із антитерористичними організаціями, обміном інформацією, відомостями оперативно-розшукового характеру, надання взаємної правової, оперативної, методичної, технічної та іншої допомоги; проведення спільних або погоджених оперативних та інших заходів; підготовка кадрів; скоординована робота із запобігання й усунення причин та умов, сприятливих для здійснення актів тероризму й екстремізму, обмін досвідом зі співробітниками правоохоронних органів іноземних держав, постійне підвищення участі та ролі нашої держави у міжнародних процесах по боротьбі з тероризмом.

Список використаних джерел

1. Інтернет-справочник ЕС – IRU ЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.europol.europa.eu/about-europol/eu-internet-referral-unit-eu-iru>.

2. Мукомела І. Кібернетичний тероризм – загроза національній безпеці XXI ст. / І. Мукомела // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (30 вересня 2016 р.). – Київ : Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 238–241.

3. Europol's internet referral unit combat terrorist and violent extremist propaganda. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.europol.europa.eu/content/europol%E2%80%99s-internet-referral-unit-combat-terrorist-and-violent-extremist-propaganda.
4. Европейский центр киберпреступности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3>.
5. Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace : Joint communication to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions : JOIN(2013) 1 final : Brussels, 07.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/policies/eu-cyber-security/cybsec_comm_en.pdf.
6. Рамкове рішення № 2005/222/ПВД Ради ЄС про атаки на інформаційні системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a82/card5?lang.
7. Terrorist Finance Tracking Program (TFTP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://home.treasury.gov/policy-issues/terrorism-and-illicit-finance/terrorist-finance-tracking-program-tftp>.
8. Борьба з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2745792-borotba-z-finansuvannam-terorizmuz-tri-roki-es-i-ssa-vidkrili-70-tisac-sprav.html>.
9. Інформаційні системи Європолу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravo.studio/osnovyi-kriminalistiki/informatsiyni-sistemi-evropolu-75838.html>.
10. The European Unions's Policies on Counter Terrorism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/stud/2017/583124/ipol_stu\(2017\)583124_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/stud/2017/583124/ipol_stu(2017)583124_en.pdf).
11. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16.
12. Secure information exchange network application (SIENA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena>.
13. Платформа для служителів закону ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://threatpost.ru/europol-launches-sirius/23068>.
14. Сайт агентства Європол. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/europol-launches-sirius-platform-to-facilitate-online-investigations>.
15. Council Decision 2005/681/JHA of 20 September 2005 establishing the European Police College (CEPOL) and repealing Decision 2000/820/JHA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32005D0681>.
16. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво : Закон України від 05.10.2010 № 2576-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 6. – Ст. 48.

Рецензенти:

кандидат військових наук, доцент В. Голінко,

кандидат юридичних наук, доцент О. Звонарьов

Аннотація. В статье рассмотрены особенности взаимодействия и направления деятельности антитеррористических организаций Европейского Союза по противодействию терроризму, определены перспективы такого сотрудничества на дальнейшее развитие отношений между ЕС и нашим государством.

Ключевые слова: Европейский Союз, антитеррористические организации, сотрудничество, противодействие, терроризм, Европол.

Abstract. The article considers key aspects of collaboration and activities of the EU counterterrorist organizations in the corresponding field of counterterrorism efforts. The author specified the prospects of collaboration aimed at a further consolidation of relations between the EU and Ukraine.

Key words: European Union, counterterrorist organizations, collaboration, counterterrorism efforts, Europol.

ф